

Národní kulturní památka – státní hrad a zámek Český Krumlov

**PAMÁTKOVÁ KONCEPCE
REHABILITACE ZÁMECKÉ ZAHRADY
V ČESKÉM KRUMLOVĚ**

**leden 2003 – prosinec 2004
Číslo zakázky: 2 4 2 4**

**Zpracoval:
GIRSA AT s.r.o.
Atelier obnovy a konzervace
historických staveb
Novákových 6 – 180 00 PRAHA 8**

Obsah:

1. Základní údaje	str. 3
1.1 Identifikační údaje	str. 3
1.2 Zadání	str. 3
1.3 Základní výchozí podklady	str. 3
1.4 Účel zpracování koncepce a rozsah území	str. 3
2. Památková koncepce rehabilitace	str. 5
2.1 Osnova stavebně historického vývoje zahrady	str. 5
2.2 Současný stav zahrady	str. 9
2.3 Zásady památkové péče pro rehabilitaci	str. 11
2.4 Koncepce rehabilitace	str. 12
2.4.1 Principy rehabilitace	str. 12
2.4.2 Specifikace rehabilitačních úprav	str. 16
2.5 Presentace a využití zámecké zahrady	str. 26
3. Zásady postupu přípravy rehabilitace	str. 28
4. Plánová dokumentace	str. 30
5. Fotodokumentace	

1. ZÁKLADNÍ ÚDAJE:

1.1 IDENTIFIKAČNÍ ÚDAJE:

1.2 ZADÁNÍ:

- Objednávka Státního památkového ústavu v Českých Budějovicích, náměstí Přemysla Otakara II 34, 370 21 České Budějovice č.j. P5/51/2002/Hk ze dne 31.5.2002

1.3 ZÁKLADNÍ VÝCHOZÍ PODKLADY:

- Zadávací podmínky ke zpracování studie památkové obnovy zámeckých zahrad v Českém Krumlově z května 2002 (vypracovali: Ing. Jiří Olšan, Státní hrad a zámek Český Krumlov, Ing. Marek Ehrlich a Ing. Marie Pavlátová, Státní památkový ústav v Českých Budějovicích, Pavel Jerie a Ing. Božena Pacáková, Státní ústav památkové péče Praha)

- Soubor dostupné ikonografie zámecké zahrady (historická plánová a fotografická dokumentace), soustředil a uspořádal Státní památkový ústav v Českých Budějovicích

- Studie rekonstrukce zámecké zahrady v Českém Krumlově (Ivo Hofman, 1968)

- Vyhodnocení dendrologického potenciálu v zámecké zahradě státního hradu a zámku Český Krumlov (Florart – Šimek, 1997)

- Zámecká zahrada v Českém Krumlově, archivní a umělecko-historický průzkum (vedoucí řešitel Ing. Jiří Olšan, archivní průzkum PhDr. Anna Kubíková, umělecko-historický průzkum Ing. Jiří Olšan, Český Krumlov, 1998)

- Geodetické zaměření zámecké zahrady v Českém Krumlově

1.4 ÚČEL ZPRACOVÁNÍ KONCEPCE A ROZSAH PŘEDMĚTNÉHO ÚZEMÍ:

Zámecké zahrady českokrumlovské, jako nedílná součást zcela unikátního urbanistického a krajinářského komplexu českokrumlovského, jsou památkovým souborem mimořádné hodnoty a vyžadují proto jako komplex maximální ochranu a trvale úzkostlivou odbornou péči. Současný stav zahrad je velmi neuspokojivý. Zahrady vykazují řadu zásadních i dílčích závad a to jak z hlediska ideového (památkového), tak i stavebně technického a provozního. Dožívající je technická infrastruktura, silně zchátralé jsou stavební objekty, v areálu je řada zásahů i úprav z minulé doby, které velmi devastují historické prostředí. Regenerační zásah vyžaduje vegetační složka. Současný stav zahrad neodpovídá jejich významu a vyžaduje proto soubor promyšlených rehabilitačních zásahů, včetně korekcí nevhodných úprav z minulé doby, vycházející ze systematického poznávání a respektující metodické zásady a mezinárodně platná pravidla památkové péče.

Koncepce se zabývá rehabilitací vlastní zámecké zahrady a bezprostředně (historicky, provozně, komunikačně) souvisejících prostorů.

Vlastní zámecká zahrada, založená v podélné ose na půdorysu protáhlého obdélníka je situována v západním předpolí českokrumlovského zámku, přičemž východní část zahrady, v místě propojení se zámeckými objekty, byla vytvořena na příkrém svahu domodelováním terénu formou navazujících teras. Zámecká zahrada, respektive její hlavní část, sevřená v půdorysném obdélníku, je historicky rozdělena na tyto výškově odstupňované části (od východu): letní jízdárna, dolní parter (květinová zahrada), horní zahrada. Součástí koncepce rehabilitace zámecké zahrady je řešení bezprostředně navazujících úseků a svým prostorovým řešením silně ovlivňujících kvalitu prostředí vlastní zámecké zahrady: jedná se zejména o prostor bývalé štěpnice (terasa nad přístupovou komunikací ze zámku k letní jízdárně), předprostor zimní jízdárny, nástupní prostor z jižní strany a území bývalé oranžerie (tzv. broskvárna). Koncepční řešení rehabilitace zámecké zahrady vyžaduje širší záběr, zohlednění podmínek zapojení v krajině, včetně respektování všech důležitých komponentů historického konceptu (založení a vývoje) zahrady a souvisejících úprav jejího bezprostředního okolí. Z rozsáhlosti areálu, složitosti i tématické různorodosti a provázanosti jeho historické struktury vyplývá všestranná náročnost soustavné péče o zámeckou zahradu. Kromě kontinuální odborné péče vyžaduje areál i řadu korektivních a zásadních regeneračních zásahů. S ohledem k časové náročnosti postupu regenerace (s přihlédnutím k skutečnosti, že se jedná v převažující míře o práci s rostlinným organismem, kde žádoucí stav je vždy docílen až se značným časovým odstupem) je úspěšnost odborné péče zcela zásadně podmíněna koncepční vyjasněností a zřetelností postupných kroků, logicky na sebe navazujících dle promyšleně koncipované hodnotové hierarchie (stanovení priorit).

2. PAMÁTKOVÁ KONCEPCE REHABILITACE

2.1 OSNOVA STAVEBNĚ HISTORICKÉHO VÝVOJE ZAHRADY:

Zámecká zahrada jako součást souboru „panských zahrad“ byla založena na návrší jihozápadně od vlastní zámecké rezidence. Původní kompozice byla založena na čtyřech terasách z podnětu Egenberků v letech 1678 – 1683. O detailním prostorovém rozvržení není mnoho přímých zpráv, nicméně některé údaje o stavební činnosti při zakládání zahrady a ikonografické materiály umožňují konstatovat, že českokrumlovská zámecká zahrada představuje ve své první vývojové fázi příklad velmi hodnotné zahradní kompozice. Jejím autorem byl pravděpodobně Jakub de Maggi a vznikla pod vlivem dozívajícího manýrismu s inspirací italskými a nizozemskými vzory, v českém prostředí zprostředkovanou již v období vlády Rudolfa II například Vredemanem de Vries. Již velmi krátce po založení zahrady byla doplněna horní zahrada stavbou letohrádku (1690 - 1692). Základní kompoziční schéma českokrumlovské zámecké zahrady zůstalo ve své původní geometrické skladbě, výškovém rozvržení a řazení zahradních prostorů - v zásadě nezměněno i v průběhu následujících slohových transformací.

Barokní fázi reprezentuje úprava zobrazená na dochovaném z plánu z roku 1750. Kompozice zahrady naznačuje, že její tvůrci byli obeznámeni s raně barokními zahradami v Německu. Obdobné kompoziční schéma, zejména dolního parteru, obsahovala například dvorní zahrada při rezidenci bavorských vévodů Wittelsbachů v Mnichově, zahrada u rezidence württenberských vévodů v zámku Ludwigsburg, zahrada v Herrenhausenu. V českých zemích je analogií o něco starší Květná zahrada olomouckého biskupa v Kroměříži.

Pravidelný půdorys zahrady a její symetrické rozčlenění čtvercovými poli, seřazenými na obou stranách podélné osy, s odstupňováním na straně východní při nástupu z knížecí rezidence a završené na opačné straně rozsáhlou plochou rybníka, tak jak je zachycen na plánu z roku 1750, se dochoval až do dnešní doby.

Ve stylu rokoka se proměnila zámecká zahrada po roce 1750. Toto období je spojeno především se jmény architekta Andreamonte a sochaře Jana Antonína Zinnera. J. A. Zinner se stal v roce 1750 knížecím inspektorem schwarzenberských zahrad a mohl tak naplno uplatnit nejen svůj talent, ale také zkušenosti, které získal ve službách u prince Evžena Savojského při zakládání zahrad u jeho loveckého zámku ve Schlosshofu a především ve vídeňském Belvederu. Tamní zahrada se zdá být vzorem pro rokokovou úpravu v té době stále ještě raně barokní zahrady českokrumlovské. Barokní kompozice dolního parteru byla v té době zrušena a v daném prostorovém vymezení byla nahrazena složitým ornamentem broderiové kompozice s párem osmibokých vodních ploch (bazény s fontánou), přičemž zdůrazněna byla podélná osa a optické zvýraznění nástupu do horní zahrady ústředním motivem členité kaskádové fontány s bohatou plastickou výzdobou. Kaskádová fontána byla vybudována v letech 1749 – 1765 (A. Altomonte a M. Griessler). Návaznost propojení parteru s horní zahradou byla respektována (objízdná komunikace pro kočáry ve špalírech při obvodě zahrady, propojená rampami). V roce 1744 byla vybudována podle plánů architekta Altomonteho na východní straně zimní jízdárna a řešeny návaznosti přístupu, včetně formování

prostranství letní jízdárny. Přeřešeno bylo také modelování většiny čtvercových polí horní zahrady, seřazených na obou stranách od podélné osy. V plochách nad dolním parterem byly založeny symetricky řešené broderie s radiálními a diagonálními průhledy. Výrazně byl přebudován také letohrádek Bellarie (podle plánů Andrease Altomonteho v letech 1755 – 1757), zejména nástavbou druhého patra, úpravou interiérů a malířskou výzdobou (František Jakub Prokyš). Bezprostřední okolí letohrádku Bellarie, respektive její parter, zaplňující půdorysnou plochu dvou čtverců, bylo řešeno formou symetricky orientovaných plných lipových bosketů, přičemž na protilehlé straně byly vkomponovány bohatě dekorované plochy květinových broderií, řešené pro pohledové uplatnění z nadhledu, z terasy a interiérů letohrádku Bellarie. Další čtvercové plochy, seřazené podél hlavní osy a zahradní komunikace, dostaly podobu pravoúhlého a šnekového bludiště, bohatě tvarovaných, v závěru před vstupem k rybníku i plných bosketů. V roce 1752 bylo založeno pravoúhlé bludiště vysázením tvarovaných habrových stěn a doplněno centrální drobnou architekturou hudebního pavilonu. Dřevěná, dosud existující stavba, vyzdobená nástěnnou malbou Františka Jakuba Prokyše, umožňovala návštěvníkům zahrady pozorovat bludiště z nadhledu. Plocha rybníku, ukončující motiv zahradní kompozice na straně západní, včetně centrálního motivu fontány, umístěné na ostrově uprostřed vodní plochy, zůstala zachována. Tato celková úprava je velmi precizně dokumentována na dobovém plánu, na půdorysu zahrady z roku 1776, přičemž věrohodnost řešení i přesnost dokumentování řady podrobností lze posoudit konfrontací plánů s těmi partiemi a objekty, které zůstaly zachovány až do současnosti. Na plánu z roku 1792 je patrná celkově shodná úprava zámecké zahrady, s výjimkou úseku dolního květinového parteru, kde chybí zobrazení plošného ornamentu symetrických broderií. Plán však zaznamenává úpravu parteru letní jízdárny s lipovým stromořadím alejí i rozvržení zahrady pod mostem Na plášti.

Bezesporu lze konstatovat, že v rámci svého vývoje dosáhla českokrumlovská zámecká zahrada vrcholu právě v době vlády knížat Adama Františka a především Josefa Adama ze Schwarzebergu.

Další vývojovou fází prošla českokrumlovská zámecká zahrada v době klasicistní, jak dokládá například i plán zahrady z roku 1816 či 1826. Byť zůstalo základní rozvržení zahrady, včetně komunikační osnovy identické se starším stavem a uplatňovala se ve velkém rozsahu vzrostlá zeleň původního založení, je patrné značné zjednodušení zahradních úprav i absence ornamentálních květinových broderií. V duchu dobových principů zahradní tvorby se začínají uplatňovat v jednotlivých čtvercových plochách volnější motivy krajinářské kompozice, přičemž základní členění i komunikační osnova zůstaly zachovány. V schematizovaném zakreslení půdorysu zahrady lze zaznamenat ještě také existenci celé řady motivů barokního a rokokového konceptu (vodní plocha rybníku s ostrovem, lesnaté boskety, řešení suchého rybníku, pravoúhlého i šnekového bludiště i úpravy rozvrhu květinové zahrady s bazény a řešení parteru letní jízdárny s lipovým stromořadím i vzhled úpravy štěpnice), byť s dílčími změnami, danými též přirozenými proměnami živé vegetační složky zahrady. Geometrický plán zahrady z roku 1816 dokládá rozšíření volnější úpravy i na plochy dosud řešené pravidelnou kompozicí. Na ploše bývalého parteru před letohrádkem Bellarií je znázorněna travnatá plocha se symetricky řešenými květinovými záhony, představujícími schwarzenberské knížecí znaky. Upravena byla také plocha, situovaná symetricky od osové komunikace - v úseku naproti suchému rybníku. Na čtvercové ploše byla založena zahradní úprava v pojetí tzv. anglického parku, s volně rozvrženými a měkce modelovanými křivkami pěšin, doplněnými skupinami keřů a stromů. To vše v době ještě existujících bludišť,

loubí a dalších kompozičních prvků barokní a rokokové úpravy. V roce 1842 bylo zrušeno šnekové bludiště a o rok později i bludiště čtvercové, jehož významným pozůstatkem je dnes již pouze unikátní stavba dřevěného hudebního pavilonu.

I další postupné proměny zámecké zahrady lze vysledovat na dobové plánové dokumentaci i studiem archivních pramenů. Zahrada, jako živý organismus procházela transformací v romantickém duchu, přičemž úpravy byly ovlivněny nejen dobovými estetickými nároky (včetně uplatnění dendrologicky cenných exemplářů dřevin), ale také provozními podmínkami a limity údržby. Romantické úpravy jsou dokumentovány plány z roku 1894, 1896 a 1910. Tyto proměny probíhaly stále na dané osnově původního založení a respektovaly principy řazení jednotlivých prostorů i základní komunikační osnovu. V promyšleně koncipované přírodně krajinářské kompozici se tak citlivě propojovaly i harmonicky prolínaly jednotlivé fáze postupných slohových úprav, přičemž stále zůstával stále silně čitelný monumentální rozvrh barokního rozvržení i významné uplatnění řady jeho architektonických i výtvarných prvků.

Součástí úprav zahrady z druhé poloviny a konce 19.století ve volnějším krajinářském pojetí je charakteristické použití květinových motivů, včetně uplatnění letničkové výsadby, sloužící k akcentování významnějších prostorů, či dotvářejících bezprostřední okolí architektury. Od počátku 20.století je dokumentován stav zahrady i na souboru dobových fotografiích, což umožňuje velmi přesně identifikovat konkrétní řešení některých částí zahrady i způsob formování zeleně, včetně používané druhové skladby. Náročnější a výtvarně kompaktní úprava byla udržována v parteru letohrádku Bellarie, na jeho terase a v jeho bezprostřední blízkosti, včetně území podél hlavní komunikační osy zahrady, stejně tak jako podél nástupu k kaskádové fontáně a na svazích mezi dolním parterem (květinovou zahradou) a horní zahradou. Celkový obraz exponovaných částí zahrady se vyznačoval mimořádnou malebností a specifickou atmosférou, vyjadřující přirozenou slohovou symbiózu postupně transformovaného, ale stále kompozičně a výtvarně jednoduššího historického prostředí. Pravidelná a intenzivní údržba zámecké zahrady trvala až do konce schwarzenberské správy zámku Český Krumlov v roce 1940.

Po druhé světové válce se stav zahrady postupně zhoršoval, především v důsledku nedostatečné údržby.

Z hlediska novodobé historie českokrumlovské zámecké zahrady jsou mimořádně závažné tyto konkrétní zásahy a aktivity: vybudování otáčivého hlediště letní scény, situované bezohledně přímo do hlavní osy zámecké zahrady a před objekt Bellarie, nedokončená „celková rekonstrukce“ zámecké zahrady, započatá na sklonku 60.let 20.století a rekonstrukce zimní jízdárny pro společenské využití. Tyto neblahé události zásadně předznamenaly další osud této významné památky na mnoho dalších desetiletí. Velmi negativně zasáhly ve svých důsledcích do autenticity dosud intaktně zachované vysoce kvalitní, během staletí přirozeně transformované historické zahrady.

V roce 1947 se v rámci Jihočeského divadelního festivalu uskutečnilo v zámecké zahradě několik divadelních představení. Pro provizorní, letní divadelní scénu byl vybrán atraktivní prostor parteru Bellarie, přičemž významná architektonická památka sloužila pouze jako exkluzivní divadelní kulisa. Tato akce byla podnětem pro vznik experimentálního otáčivého hlediště. Provoz scény byl zahájen 9.června 1958 inscenací Weisenbornovy hry Ztracená tvář, jejímiž autory byli režisér Otto Haas a divadelní výtvarník Joan Brehms, kteří byli zároveň i duchovními otci otáčivého hlediště. Točna první verze otáčivého hlediště byla sestavena jednoduchou formou a pojala pouze 60 diváků. Jednoduchá dřevěná

konstrukce byla sestavena přímo uprostřed centrálního eliptického záhonu (v té době neosázeného): v ose před nástupem do Bellarie jako zařízení poměrně snadno odstranitelné, dočasné, umožňující tedy při před výhledovou obnovou výsadby neudržované zahradní partie opět uvolnit prostor a rehabilitovat celek - jednu z klíčových partií zámecké zahrady. Z dočasného zařízení se však postupně stal objekt postupně zvětšovaný a stavebně fixovaný. Již v následujícím roce (1959) bylo zbudováno otáčivé hlediště pro 400 diváků, poháněné lidskou silou pro inscenaci Jiráskovy Lucerny. Bellarie opět sloužila jako divadelní kulisa. Produkce sklídila značný úspěch a na místo původních tří plánovaných představení se uskutečnilo 20 představení. Po tomto úspěchu dostává v roce 1960 otáčivé hlediště novou podobu. Přičemž zvýšená poptávka si vynutila úpravy se zvýšením počtu sedadel na 550 a točna je již poháněna elektromotorem. Rozšíření točny vyžadovalo větší prostorové nároky, čím došlo k definitivnímu narušení historického prostředí, přičemž vzácná architektura letohrádku Bellarie, sloužící jako divadelní kulisa byla navíc degradována na funkci pomocného provozního zázemí při divadelních produkcích. V roce 1989 – 1993 proběhla rekonstrukce točny a její opětovné rozšíření. Mohutná ocelová konstrukce o hmotnosti 650 tun byla dimenzována pro kapacitu 658 diváků a zcela eliminovala harmonické prostředí podstatné části horní zahrady a okolí Bellerie. Objekt Bellarie byl degradován zcela nevhodnými úpravami na podřadnou funkci (provozní zázemí pro divadelní personál a herce), přičemž pro zcela unikátní památku nevhodný provoz znemožnil na řadu desetiletí nejen její adekvátní společenské využití a odpovídající důstojnou presentaci, ale zablokoval i provádění nezbytných údržbových a stavebně restaurátorských prací. Paradoxem je, že prováděné úpravy točny byly realizovány bez řádného stavebního povolení a v rozporu s památkovými hodnotami unikátního areálu.

Druhou, silně problematickou aktivitou novodobé historie zámecké zahrady, je bezpochyby nedokončená rekonstrukce zahrady, započatá na sklonku 60.let dvacátého století. Po obsáhlé diskusi uvnitř památkářské veřejnosti a navzdory projevům nesouhlasu bylo přikročeno k radikální rekonstrukci zahrady podle projektu ing. Ivo Hofmana s návratem do podoby ve jejím vrcholném období, doloženém plánem z roku 1779. Bohatá ikonografie původní podoby se zdála být dostatečným vodítkem a podkladem, opravňujícím celkovou rekonstrukci. Tak jako u obdobných akcí v té době, nebyla respektována hodnota památky jako historického dokumentu - díla se všemi významnými atributy, charakteristickými prolínáním jednotlivých etap slohových transformací. Rekonstrukce zahrady probíhala od roku 1967 až do roku 1982 a zůstala naštěstí nedokončena. Podle schematického a historickým předlohám neodpovídajícího projektu byla provedena úprava dolního parteru a části plochy horní zahrady, korespondující s kaskádovou fontánou. Úpravy dolního parteru, spojené s rozsáhlým kácením vzrostlých stromů vzbudily nesouhlas a velmi negativní odezvu. Nově vložené osmiboké bazény se staly pouze bezduchou a navíc špatně provedenou karikaturou původního stavu. Obnovená forma tisových bosketů nad kaskádovou fontánou též neodpovídala existujícím historickým předlohám. Kromě historické nepřesnosti a nepřijatelné schematicčnosti se vyznačovaly rekonstrukční práce nekvalitním provedením, ahistorickým či schematickým detailem i použitím nevhodných technologií a materiálů. Při rekonstrukci byla poničena nejen značná část vzrostlé vegetace, ale nenávratně narušena část terénní konfigurace (archeologická situace) a zničeny zbytky velmi cenných autentických inženýrských sítí (kamenné tvarovky původních vodovodních rozvodů apod.). Při přípravě projektu rekonstrukce zahrady bylo uvažováno též s vhodnějším řešením situování otáčivého hlediště, neboť již tehdy bylo umístění tohoto nevhodného novotvaru před Bellárií

vnímáno jako závažný nedostatek, vyžadující hledání nápravy. Uvažované přesunutí otáčivého hlediště z klíčového místa v ose zahrady před Bellarií do méně exponované polohy, v zadní postranní části zahrady, zahrnuté v projektu ing. Hofmana, se nepodařilo realizovat, neboť několik desetiletí existující tradice letních představení byla silnějším argumentem, podepřeným navíc mocenskou ideologií a silnými politickými intervencemi.

Třetím zásahem do integrity historických souvislostí areálu zámecké zahrady byla rekonstrukce zimní jízdárny s radikální změnou využití, realizovaná v 80. letech 20. století. Změna funkce a přeměna ve víceúčelový sál se stravovacím zázemím vyžadovala řadu drastických zásahů do podstaty památky (snížení podlahy v sále, vyhloubení provozního suterénu pod úroveň severovýchodního cípu květinové zahrady, zničení historického krovu vložím technického komplementu apod.). Hloubení suterénu pod niveletou dolního parteru i další zásahy, zejména pak také nové, tvrdě koncipované a nekvalitně provedené venkovní úpravy v bezprostředním okolí, narušily historický stav a přinesly do budoucna řadu velmi obtížně řešitelných problémů. Vyhloubení provozního suterénu, který zasahoval do půdorysu severní části dolního parteru, vyžadovalo navíc likvidaci vzrostlé zeleně.

Zmiňované události (vznik a postupné zbytnění otáčivého hlediště, nepodařená rekonstrukce zahrady a nevhodná transformace zimní jízdárny) je nutno chápat v dobových souvislostech, ale především jako typický produkt období socialistické éry. Jedná se ve všech případech o závažné narušení integrity zámecké zahrady jako významného památkového souboru. Velmi negativní důsledky těchto aktivit je nutné napravit v rámci aktuální rehabilitace.

2.2 SOUČASNÝ STAV ZAHRADY:

Zámecká zahrada českokrumlovská zaujímá rozsáhlé území na ploše cca 110 300 m².

Jedná se tedy o mimořádně rozsáhlé území, vyžadující náročnou systematickou průběžnou péči o stavební podstatu, vegetační složku i technickou infrastrukturu. Péči o zahradu a její údržbě je věnována značná pozornost a nemalé úsilí. Podařilo se také realizovat některé mimořádně významné akce, jako například odborně a finančně náročnou obnovu kaskádové fontány, včetně záchrany její sochařské výzdoby a obnovy funkce. Avšak v daných podmínkách a s ohledem k rozsahu a náročnosti problémů, které je nutné řešit, je dosavadní trend údržby nedostatečně účinný. Současný stav zahrad je velmi neuspokojivý. Zahrady vykazují řadu zásadních i dílčích závad a to jak z hlediska ideového (památkového), tak i stavebně technického a provozního. Dožívající je technická infrastruktura, silně zchátralé jsou stavební objekty, v areálu je řada zásahů i úprav z minulé doby, velmi devastují historické prostředí.

Zimní jízdárna: morálně i fyzicky dožívající rekonstrukce z 80. let 20. století. Poškozené jsou fasády včetně komínů a kamenosochařské výzdoby. Dožívající jsou úpravy interiéru, technické infrastruktury i bezprostředního okolí, které předznamenávají řadu havárií v blízké budoucnosti (zahlobený suterén pod niveletu severozápadní části dolního parteru). Jedná se o řadu problematických úprav z nedávné doby a zchátralý stav: ohradní zdi dolního parteru, letní jízdárny, nevhodné řešení novodobého schodiště na místo původní rampy z předprostoru

zimní jízdárny na plochu letní jízdárny, nevhodné úpravy zdí podél přístupové komunikace od renesančního domu, nevhodné a dožívající zádlazby. V roce 2003 byla provedena generální oprava střechy s výměnou pálené krytiny. Lze zaznamenat poškozené konstrukce terasových zdí štěpnice, nevhodné opravy terasových zdí z betonových tvárnic, nedostatky odvodnění a drenáží. Nezbytné jsou korekce a doplnění vegetace

Letní jízdárna: Poškozené konstrukce opěrných terasových zdí, dožívající a silně poškozené tvarosloví omítaných balustrád a korun, nedostatky odvodnění, poškozené kočárové rampy a schodiště, dožívající úpravy pochozích ploch včetně úprav z 80.let 20.století. Nezbytné jsou korekce a doplnění vegetace.

Dolní parter: Poškození ohradních zdí včetně korun, nedostatky odvodnění a drenáží, rozrušení povrchu cestní sítě, zcela dožilé úpravy rekonstruovaných osmibokých bazénů (úplný rozpad konstrukce i obkladových desek bazénů, destrukce lavic) a lemování komunikací, nezbytnost korekce, zásadních změn a doplnění vegetace (chybně založený habrový špalír, znemožňující obnovu kočárových cest apod.).

Horní zahrada - východní část: poškozená parapetní zeď s omítanými balustrádami a plastickou výzdobou, poškození ohradních zdí včetně korun, nedostatky odvodnění a drenáží, rozrušení povrchu cestní sítě, zcela dožilé úpravy lemování komunikací, nezbytnost korekce, zásadních změn a doplnění vegetace (chybně založený habrový špalír, znemožňující obnovu kočárových cest, chybně založená osnova tisových bosketů, včetně rozpadu jejich středových motivů apod.), potřeba obnovy původního řešení vrat při nástupu od oranžerie.

Horní zahrada – střední část: letohrádek Bellarie: rozpadlé a zdevastované kočárové rampy letohrádku, silně poškozené zdivo terasy, poškozené exteriérové schodiště se zkorodovaným a poničeným zábradlím, zdevastované bezprostřední okolí letohrádku sezónním divadelním provozem, poškozené a promáčené zděné konstrukce spodní části objektu, zdevastované provozní místnosti, poškozené cenné interiéry, včetně výmalby, architektonických prvků plastické výzdoby a autentických konstrukcí i unikátního dobového vybavení. Dožilá úprava fasády a střechy. Zdevastovaný parter letohrádku Bellarie stavbou otáčivého hlediště, znemožňující prostorovou rehabilitaci, rekonstrukci cestní sítě, obnovu odpovídající vegetační úpravy. Poškození ohradních zdí včetně korun, nedostatky odvodnění a drenáží, rozrušení povrchu cestní sítě, zcela dožilé úpravy lemování komunikací, nezbytnost korekce, zásadních změn a doplnění vegetace (chybně založený habrový špalír, znemožňující obnovu kočárových cest, potřeba redukce zeleně v bezprostřední blízkosti hudebního pavilonu).

Horní zahrada: západní část: Nutnost celkové rekonstrukce rybníku, včetně generální opravy hrází, dna a obnovy inženýrských sítí. Poškození ohradních zdí včetně korun, nedostatky odvodnění a drenáží, rozrušení povrchu cestní sítě, zcela dožilé úpravy lemování komunikací, nezbytnost korekce, zásadních změn a doplnění vegetace.

2.3 ZÁSADY PAMÁTKOVÉ PÉČE PRO REHABILITACI:

Základní zásady pro rehabilitaci zámecké zahrady z hlediska státní památkové péče jsou:

Respektovat historicky vzniklé hodnotné urbanistické a architektonické vazby zámeckých zahrad k zámecké rezidenci, městu a k historické městské krajině Českého Krumlova.

Zásahy do památkové podstaty zahrady koncipovat ve vzájemné vazbě a se zřetelem na nedílnost živých i neživých součástí zahrady; respektovat skutečnost, že českokrumlovská zámecká zahrada je souborným uměleckým dílem, jehož podstatu tvoří „architektonická a vegetační kompozice“ ve smyslu čl.1 Florentské charty o historických zahradách.

Respektovat původní celkovou manýristickou koncepci zahrady, kterou na čtyřech terasách jihozápadně od zámku založil Jakub de Maggi v letech 1678 až 1683 jako tzv. Novou panskou zahradu.

Respektovat dochované stavební objekty a typologické prvky z barokní a rokokové fáze, představující umělecký vrchol vývoje českokrumlovské zámecké zahrady.

Ověřit možnost zachování hodnotných součástí z klasicistní a romantické fáze uměleko-historického vývoje zámecké zahrady, především dendrologicky a kompozičně hodnotné stromové porosty i jednotlivé stromy.

Respektovat historickou dispozici cestní sítě; ověřit možnost restituce zaniklého komunikačního členění na čtvercové boskety v jihozápadní části zahrady.

V celkovém řešení respektovat mimořádně hodnotné typové pojetí částí a prvků podstatných pro souborné umělecké dílo zámeckých zahrad, s důrazem na konzervaci a odůvodněnou substituci vegetačních prvků (především barokní lipová stromořadí na břehu zámeckého rybníka, dva plné boskety východně od zámeckého rybníka, objekt bývalé oranžerie s vodní nádrží, bosket tzv. suchého rybníka, východní lipový bosket u Bellarie, parterová úprava dolní terasy Bellarie, květinový dolní parter s kaskádovou fontánou a balustrádou, letní jízdárna s původním stromořadím).

Ověřit možnost restituce zaniklých, avšak historicky a archivně doložených typologických prvků z barokní a rokokové vývojové fáze vývoje zámecké zahrady.

Korigovat a případně odstranit typově a esteticky nevhodné prvky a řešení, inkorporované do organismu zámecké zahrady během rekonstrukčních zásahů v letech 1967 – 1980. Jednoznačně odstranit vysoce rušivý a nevhodný prvek otáčivého hlediště a vyřešit na základě historických pramenů rehabilitaci bezprostředního okolí letohrádku Bellarie, které je jedním z klíčovým míst kompozice zámecké zahrady. Odstranění nevhodného novotvaru otáčivého hlediště umožní: rehabilitovat centrální prostor horní zahrady (parter letohrádku Bellarie), obnovit v plné historické celistvosti unikátní architekturu Bellarie, včetně exteriéru (tedy včetně terasy, kočárových ramp a předprostoru), rehabilitovat základní kompoziční princip celé zahrady s uvolněním dálkových pruhledů v ose hlavní centrální komunikace ve směru východ západ, obnovení čitelnosti prostorové hierarchie zámecké zahrady jako významného uměleckého díla.

Navrhnout základní osnovu řešení návštěvnického provozu v areálu zámecké zahrady ve všech jeho důležitých souvislostech a aspektech.

Prověřit možnosti důstojné a maximálně ohleduplné presentace a zpřístupnění interiérů letohrádku Bellarie a jeho funkčního zapojení do historického organismu zámecké zahrady .

Pro jednotlivé části zahrady a její stavební objekty vymezit vhodné typy aktivit a míru využití tak, aby bylo zamezeno škodám na památkové podstatě historické zahrady a nesouladu s náležitou a žádoucí úrovní presentace zahrady.

Hlavní zásady památkové péče jsou citovány z dokumentu Zadávací podmínky ke zpracování studie památkové obnovy zámeckých zahrad v Českém Krumlově (NPÚ 2002) a byly doplněny v souvislosti s projednáním rozpracované koncepce . Tento dokument (Zadávací podmínky...) obsahuje kromě formulování hlavních zásad také podrobné zadávací podmínky k jednotlivým partiím zahrady, které tento koncepční elaborát respektuje.

2.4 KONCEPCE REHABILITACE:

2.4.1 PRINCIPY REHABILITACE:

Zámecká zahrada českokrumlovská je nedělitelnou součástí Národní kulturní památky, státního hradu a zámku Český Krumlov a patří mezi vyjímečně zachovalé ukázky vysoce hodnotné historické zahradní a krajinářské tvorby, založené na podkladě velkorysého architektonického konceptu na rozsáhlé ploše situované západně od zámecké rezidence a dochované ve vzácné autenticitě až do dnešní doby.

Jedná se o rozsáhlé souborné umělecké dílo mimořádné hodnoty a dimenzí, vytvořené uměleckým ztvárněním vymezeného území pomocí širokého rejstříku různorodých prostorotvorných komponentů: modelováním a formováním terénu, uplatněním stavebních prvků a materiálů, akcentováním architektonickými objekty, promyšleným využíváním vegetační složky, dotvářené uměleckými díly, završené působivými formami uplatnění vodního živlu s využíváním různorodých efektů, včetně barevných a světelných proměn. Jedná se zároveň o složitý rostlý organismus, vzniklý kontinuálním historickým vývojem, jehož současná podoba je determinována jak původním založením, tak i postupnými slohovými transformacemi na osnově původního konceptu. Podoba historické zahrady, charakteristická existencí originálního rozvržení i harmonicky pojatými slohovými transformacemi, je v současnosti poznamenána celou řadou dílčích závad, špatným stavebně technickým stavem, fyzickým i morálním dožitím řady úprav či součástí areálu a vykazuje také některé závažné koncepční nedostatky zcela zásadního rázu, vyplývající z nevhodných úprav posledního půlstoletí.

Základní limitující kritéria přípravy rehabilitace:

Hledisko významové: českokrumlovská zámecká zahrada je mimořádně hodnotnou a významnou památkou (NKP, součást světového přírodního a kulturní dědictví UNESCO). Vzhledem k významu památky musí být v souvislosti s přípravou rehabilitace plně upřednostněna odborná hlediska, přičemž koncepce památkové obnovy musí důsledně respektovat přísná kritéria památkové péče, korespondující s mezinárodními úmluvami a trendy, týkající se péče o historické zahrady (např. Mezinárodní charta o historických zahradách – Florencie 1982). V souvislosti

s přípravou rehabilitace zahrady musí být dodrženy metodické zásady přípravy a dodržen tomu odpovídající postup přípravy.

Hledisko odborné, památkářské: pojetí rehabilitace zahrady bude plně zohledňovat tyto hlavní koncepční zásady. Koncepce bude respektovat původní celkovou manýristickou koncepci zahrady, kterou na čtyřech terasách jihozápadně od zámku založil Jakub de Maggi v letech 1678 až 1683 jako tzv. Novou panskou zahradu. Budou respektovány dochované stavební objekty, typologické prvky i vegetační porost z barokní a rokokové fáze, představující umělecký vrchol vývoje českokrumlovské zámecké zahrady. Budou zachovány a rehabilitovány hodnotné součásti z klasicistní a romantické fáze vývoje zámecké zahrady, včetně dendrologicky a kompozičně hodnotných stromových porostů. Bude plně respektována historická dispozice cestní sítě a provedena restituční zániklého komunikačního členění na čtvercové boskety v jihozápadní části zahrady. Celkové řešení bude respektovat mimořádně hodnotné typové pojetí částí a prvků podstatných pro souborné umělecké dílo zámeckých zahrad, s důrazem na konzervaci a odůvodněnou substituci vegetačních prvků. Budou korigovány a odstraněny veškeré typově a esteticky nevhodné prvky a řešení, inkorporované do organismu zámecké zahrady od 50. let 20. století a během rekonstrukčních zásahů v letech 1967 – 1980 i v současné době. Mezi zásadní rušivé zásahy z hlediska památkového, estetického i provozně technického patří zejména: ahistorická úprava prostoru před nástupem do zimní jízdárny, utilitární a fyzicky i morálně dožilá úprava dolního parteru (bazény) a brutální narušení integrity historické zahrady jako celku i bezprostředního okolí letohrádku Bellarie novotvarem otáčivého hlediště a utilitární úprava nástupu do zahrady ze strany jižní. Hrubou závadou je též podřadný způsob využití unikátní památky již letohrádek Bellarie a velmi negativní důsledky tohoto stavu na autenticitu objektu i širšího okolí.

Hledisko věrohodné realizace: V návrhu celkové rehabilitace i při jeho realizaci bude postupováno s maximální snahou o věrohodnost řešení (podloženost konkrétních zahradních a stavebních úprav, navrhované druhové skladby vegetace, řešení celku i doplňkových prvků a detailů) na základě znalostí místa, vyhodnocení nezbytných průzkumů, zejména stavebněhistorického a dendrologického průzkumu, případně archeologického výzkumu i s využitím příslušných dobových analogií. Kvalita výsledku je zásadně podmíněna aplikací tradičních výrobních postupů a technologií (přesným provedením, správnou volbou materiálů i odpovídajícím řemeslným zpracováním). Poučením nechť je výsledek a osud nedokončené rekonstrukce zahrady ze sedmdesátých let dvacátého století, která se vyznačovala kromě jiného nezvládnutím realizační stránky akce, včetně vnesení řady nevěrohodných materiálů a detailů (keramické obrubníky cest, ahistorické detaily a stavařská konstrukce bazénů s použitím betonu a řezaných obkladových desek apod.).

Hledisko podmínek pro kontinuální obnovu a kontinuální udržitelnost: Realizační práce obnovy jsou odborně i časově náročné, přičemž s ohledem k charakteru památky, jejíž podstatu tvoří vegetační složka je zřejmé, že optimální výsledky regenerace budou docíleny až se značným časovým odstupem. Zámecká zahrada s ohledem k danému rozsahu, choulostivosti (vystavení povětrnosti) a charakteru vyžaduje také vysoce náročnou kontinuální pravidelnou péči a odbornou údržbu. Práce s přírodními komponenty je specifická a náročná na odbornost i kapacitu. Je nutné zohlednit fakt, že péče o rostlinnou složku má zároveň charakter průběžné koncepční a tvůrčí činnosti, vyžadující poučené ovlivňování a dotváření

podoby zahrady v jednotlivých přírodních cyklech (s proměnami živé složky v navazujících ročních obdobích).

Od doby založení zahrady je trvale neměnnou skutečností existence uzavřeného půdorysu, prostorového a výškového rozvrstvení, a zejména zachování osnova původní cestní sítě. Komunikační síť rozčleňuje diferencovaně řešené, symetricky rozvržené a pravidelně řazené a na sebe navazující plochy v pravidelném kánonu a vytváří půdorysnou texturu, jejíž proměny byly v průběhu věků minimální. Je nutné zdůraznit, že od založení zahrady až do dnešní doby zanikla pouze příčná komunikace v západní části horní zahrady, oddělující boskety bludišť od bukového bosketu a bosketu tzv. suchého rybníku. A i zde, v tomto případě, je však její stopa patrná na místě a obnovitelná. Během třisetleté existence zahrady docházelo postupnými slohovými transformacemi k proměnám, které však vždy respektovaly základní princip založení a zpravidla nepřinesly nikdy radikální, jednorázovou proměnu obrazu zahrady jako celku. Kromě cestní sítě zůstaly dokonce zachovány až do dnešní doby některé segmenty v úpravě, vycházející stále z principů původního založení. Jedná se například o velký rybník, umístěný v závěru západní části zahrady, či oba smrkové boskety. Z doby barokní a rokoka zůstala zachována nejen podstatná část původního prostorového konceptu, architektonických solitérů a sochařské výzdoby, ale i ne nepodstatná část rostlinné složky, jak dokládají výsledky vyhodnocení dendrologického potenciálu zámecké zahrady. V klasicismu zůstal stále respektován nejen princip rozvržení úpravy dolního parteru zahrady, ale i boskety bludišť a suchého rybníku. Romantické úpravy stále respektují stavební podstatu barokní architekturu i sochařskou výzdobu, včetně kaskádové fontány, cestní sítě i vzrostlou vegetaci, kterou doplňují a obohacují v souladu s dobovými estetickými nároky a požadavky na údržbu. Úprava letní jízdárny je prakticky v identické úpravě dokumentována na plánech z roku 1750, ale ještě i na plánech z roku 1816 a 1826. Porovnání bohaté plánové dokumentace, kterou je dokladován skvěle vývoj českokrumlovské zámecké zahrady je velmi poučné i z hlediska hledání postojů současnosti.

Ze studia archivních materiálů je zřejmé, že vývoj podoby zahrady byl do značné míry kontinuální, pozvolný a že od doby založení nikdy nedocházelo k úplným celkovým proměnám, přísně ohraničeným jednotlivými slohovými obdobími. Proměny se odehrávaly v jednotlivých segmentech, přičemž v některých segmentech zůstala úprava zásadně beze změn či s dílčími úpravami ještě relativně dlouhé období. Proměny zahrady nebyly tedy vždy totální, důsledně přetvářející či zasahující celé vymezené území – proměny nebyly navíc v jednotlivých segmentech (oddílech) synchronní. Stále zůstávala čitelná základní osnova kompozičního rozvržení, zachovány zůstaly také základní významové vztahy, principy prostorové hierarchie (viz např. úloha kaskádové fontány či Bellárie v romanticky pojeté malebnosti komponovaných přírodních scenériích). V řadě případů při přeřešení určitého segmentu zůstala zachována stopa či obrys starší úpravy i v řešení novém, byť šlo o podobu změněnou, transformovanou v nových souvislostech (viz např. uplatnění půdorysu osmibokých bazénů v dolním parteru v romantizující úpravě s květinovou výzdobou, nebo transformace bosketu šnekového bludiště, zachovávající v romantické úpravě určitý ohlas původní úpravy v měkce vymodelovaném terénu apod.). Určitou míru přirozené citlivosti dokládá i zachování hudebního altánu po zrušení pravouhlého bludiště, který se zde nadále uplatňoval ve volnější krajinářské úpravě segmentu v úplně jiných souvislostech, avšak především nebyl zbytečně

demolován. Podobu přirozeně se vyvíjející historické zahrady ztratila českokrumlovská zámecká zahrada až v průběhu 20.století, nejdříve v důsledku změny majetkoprávních vztahů i změnami celkových poměrů. Situace po druhé světové válce byla charakteristická odlišným režimem péče celý památkový komplex. Z hlediska dobových názorů, ovlivňujících vztah k historickému dědictví se projevovalo podcenění či přezírání významu tvorby 19.století, které bylo obecnější povahy. Jako typický jev se dotýkalo především architektonické tvorby i ostatních výtvarných disciplin a projevilo se také v přístupu k zahradnímu umění a tedy také k posledním hodnotným fázím vývoje českokrumlovské zámecké zahrady. Zahradní úpravy druhé poloviny 19.století, koncipované též s využitím citlivě komponovaných květinových krací, byly navíc velmi choulostivé, neboť byly modelovány subtilní živou materií, vyžadující neustálou péči včetně cyklické obměny přírodního materiálu v krátkých časových úsecích.

Zásadním principem koncepce rehabilitace zámecké zahrady je prvořadě respektování veškerých jejích hodnotných autentických součástí (urbanistických kvalit, architektonicko-stavební, rostlinné i výtvarné složky). Koncepce respektuje manýristický koncept založení a navrhuje rehabilitaci významných komponentů pozdně barokní (rokokové) vývojové fáze i v části obnovu klasicistního řešení či zaniklých úprav 19.století. Rozsáhlejší rehabilitační zásahy se odehrávají vždy v těch partiích, jejichž hodnotná historická úprava byla v minulém století byla buď zcela eliminována, nebo narušena dílčími nevhodnými zásahy. Obnova zaniklé historické situace je navržena jen tehdy, je-li dostatečně podložena znalostí zaniklého stavu a není-li řešení na úkor hodnot existujících. Cílem rehabilitace je tedy návrat k věrohodnosti a k přirozené vývojové rozmanitosti, která byla v minulém století ignorována a radikálními úpravami eliminována. Není žádoucí bez promyšlení širších souvislostí a reflektování věrohodnosti existujících historických podkladů preferování žádné vývojové fáze, byť významné. Úvahy o optimální podobě zahrady a jejích jednotlivých částech se tedy pohybují a musí i nadále pohybovat v mezích daných poznáním a musí být provázeny vůlí minimálně korigovat stávající stav (historickou podobu), není-li to zásadně nezbytné (nejde-li o hrubou, celek výrazně postihující závadu, jako je například znevažující intervence typu otáčivého hlediště), kdy je naopak zapotřebí s odvahou řešit nápravu formou korektivní úpravy, byť by byla momentálně nepopulární, nepochopena a na úkor ztráty určitých pozitivních aspektů z hlediska krátkého úseku dnešní situace. Zvažovaná podoba a míra zásahů je individuálně posuzována v každém jednotlivém případě – pro každý segment, který tvoří základní jednotku půdorysné kompoziční osnovy původního založení. Tento zdánlivě zcela racionální postup při tvorbě koncepce obnovy zámecké zahrady není na úkor celistvosti výtvarného působení zahradní kompozice, či na úkor historické věrohodnosti (za předpokladu setrvalého vnímání a zohledňování širších historických, prostorových a výtvarných souvislostí), neboť ve svém principu do značné míry koresponduje s asynchronní povahou historických proměn zámecké zahrady v minulosti, jak dokládají bohaté historické prameny a výsledky průzkumů. Sjednocujícím článkem, propojující celou kompozici zahrady v jednoduší a harmonicky působící celek je především daná racionální osnova prostorového založení a nezastupitelná, úloha všespojující komponované vegetace. Sjednocujícím článkem musí být i vysoký standard provedení veškerých úprav i vzájemně korespondující detailní řešení veškerých doplňkových prvků, řešených v setrvalé tradičním pojetí (designu i materiálu) s perspektivou dlouhodobější kompatibility fyzické i morální životnosti. Tento aspekt je velmi důležitý, neboť rehabilitace zámecké zahrady bude

procesem všestranně náročným, dlouhodobým, kontinuálně propojeným s průběžnou odbornou péčí.

Koncepce navrhuje také korekce těch prostorů a ploch, situovaných při nástupu do zámecké zahrady ze zámecké rezidence s odstraněním balastních úprav a s návratem historické atmosféry (dle historických pramenů a ikonografie, včetně dobové fotodokumentace), neboť jsou významnou součástí historického prostředí a návrat charakteristického milieu umocní hodnoty zámecké zahrady jako významné součásti excelentního památkového komplexu, jímž je MPR a areál státního zámku Český Krumlov.

2.4.2 SPECIFIKACE REHABILITAČNÍCH ÚPRAV:

A – ŠTĚPNICE:

Podkladem pro úpravu je schematický záznam historického stavu, opakovaně doložený historickou plánovou dokumentací až do 19.století. V prostoru jižně od komunikace mostu Na plášti, který protíná plochu terasy Štěpnice, bude obnoven ovocný sad (štěpnice), v ploše severně od kryté chodby Na plášti bude řešena úprava se zeleninovými záhony, přičemž při koncipování prostoru bude zohledněna pohledová exponovanost (zejména přímý nadhled z terasy letní jízdárny). Korekci vyžaduje severní část prostranství, poničená nevěrohodnou úpravou z doby rekonstrukce zámecké zimní jízdárny v 80.letech 20.století (symetricky řešené betonové schodiště s podestou), přičemž inspirací pro nové řešení bude doložený historický stav před touto úpravou. V rámci úprav je nutné opět oddělit Štěpnici od komunikace (uzavření prostoru), přičemž optimální je obnova dřevěného plotu s podezdívkou a cihelnými pilířky, malebná situace, doložená ještě na starších fotografiích. Odstranit je nutné výhledově asfaltový povrch přístupové komunikace k zimní jízdárně. V rámci obnovy Štěpnice je nutné konsolidovat konstrukce opěrných zdí a provést opravy korun. Jihovýchodní nároží a část hlavní opěrné zdi byly v 70.letech 20.století při opravě znovuvyžděny z betonových tvárnic a nedbale omítnuty s přebílením. Zdivo je nutno v tomto úseku rozebrat a nahradit přijatelnějším řešením s použitím zdiva se sbíraného kamene. V rámci obnovy bude provedena rekonstrukce povrchů (pochozí plochy, záhony, trávničky) s řešením drenáží a odvodnění ploch .

B – ZIMNÍ JÍZDÁRNA:

B1 – ZIMNÍ JÍZDÁRNA (OBJEKT):

Přístup k objektu zimní jízdárny (po rekonstrukci se změnou využití v 80.letech 20.století a fyzickém a morálním dožití realizovaných úprav) bude vyžadovat zásadnější koncepční rozvahu. Změna funkce a přeměna ve víceúčelový sál se stravovacím zázemím vyžadovala řadu drastických zásahů do podstaty památky (snížení podlahy v sále, vyhloubení provozního suterénu pod úroveň severovýchodního cípu květinové zahrady, zničení historického krovu vložením technického komplementu apod.). Rekonstrukce narušila historický stav významné památky a přinesla do budoucna řadu velmi obtížně řešitelných problémů. Kromě průběžné údržby i nákladnějších oprav stavby (fasáda, výzdoba apod.) je nezbytná údržba technického a provozního zázemí tak, aby byla zajištěna funkčnost jízdárny jako víceúčelového zařízení se stravovacím zařízením. Stávající funkce a její

důsledky jsou natolik v rozporu s hodnotou a kulturním potenciálem této významné architektury, že je zcela legitimní výhledově uvažovat o korektivní úpravě s návratem k původnímu prostorovému řešení, včetně původního využití. Obnova zimní jízdárny jako významné památkové architektury, pojatá jako součást rehabilitace komplexu zámecké zahrady, by bezpochyby přispěla k umocnění atmosféry areálu a k zvýšení jeho atraktivity.

B2 – ZIMNÍ JÍZDÁRNA (DVŮR):

Součástí rehabilitace dvora zimní jízdárny je korekce současného stavu s odstraněním úpravy s nevhodným tvrdým celoplošným vydlážděním z řezané kamenné dlažby. Návrh počítá s přeřešením celé plochy, přičemž inspirací bude vyhodnocení dostupných historických pramenů: Součástí úprav bude, užití měkce modelovaných mlatových ploch a komunikací, výsadba nové zeleně v odpovídajícím dobovém pojetí, přeřešení nástupní partie při vyústění přístupové komunikace od renesančního domu, rekonstrukce rampy pro zpřístupnění plochy letních jízdárny, celková oprava opěrných zdí včetně omítkových balustrád, korekce novodobého průchodu před východním průčelím zimní jízdárny.

C – LETNÍ JÍZDÁRNA:

Obnova mlatové úpravy prostoru na základě historické plánové dokumentace s výběhem pro koně, vymezeným dřevěným ohrazením s doplněním párem symetricky situovaných dřevěných schodů. Obnova centrály a květinového motivu ve tvaru šípů s diagonálními pěšinami, směřovanými od vstupní rampy jednak k schodišti, zpřístupňujícímu dolní parter zahrady, jednak k vyhlídce u vyústění plášťové chodby. Odborné ošetření vzrostlé vegetace (stromořadí, lemující obrys půdorysu terasy) a doplnění. Podstatná část vzrostlých stromů byla založena před rokem 1800. Součástí obnovy bude rekonstrukce kočárové rampy, provedení drenáží a odvodnění, oprava opěrných zdí, včetně korun a balustrád se štukovou výzdobou.

D – DOLNÍ PARTER (KVĚTINOVÁ ZAHRADA):

D1 a D2 – SEVERNÍ a JIŽNÍ ČÁST DOLNÍHO PARTERU:

Obnova principu rokokové úpravy dolního parteru se symetricky rozvrženou komunikační sítí, rehabilitací osmibokých bazénů, trávnickových ploch a přesným umístěním habrových špalířů (nová výsadba) pro umožnění důsledné obnovy kočárových cest v původních dimenzích v rámci dolního parteru i horní zahrady na základě vyhodnocení historické plánové dokumentace (půdorys zahrady z roku 1776), archeologického výzkumu a dobových analogií. Stávající vzrostlé stromy jsou původem jednak z druhé poloviny 19.století, jednak z doby do roku 1950. Podstatná část vzrostlé zeleně zanikla při nedokončené rekonstrukci zahrady v 80.letech 20.století. Část vzrostlé zeleně byla odstraněna při rekonstrukci zimní jízdárny v 80.letech 20.století (zahloubení nových provozních suterénů v severovýchodní cípu dolního parteru). Stávající vegetace (vzrostlé stromy) bude úzkostlivě chráněna, přičemž je nezbytné počítat s doplněním vegetace a to i vzrostlých stromů pro podepření hlavní podélné osy, akcentování propojení dolního parteru s horní zahradou (ověřit ve studii je nutné i možnost přiměřeného doplnění vzrostlé zeleně na hraně terénního zlomu v okolí kaskádové fontány a bočních rampových nájezdů

na základě studia fotodokumentace stavu před zánikem romantické úpravy). Doplnění vegetace je nezbytné i v úseku poblíž objektu zimní jízdárny. Detailní dolního parteru: řešení bazénů s fontánami, rozsah uplatnění dekorativních motivů květinových broderií v jednotlivých segmentech travnaté plochy, řešení rehabilitace zeleně i řešení doplňků bude upřesňováno po vyhodnocení průzkumů a dostupných historických pramenů v podrobné koncepční studii.

E – HORNÍ ZAHRADA:

E1a E2 – SEVERNÍ A JIŽNÍ TISOVÝ BOSKET:

Stávající úprava pochází z nedokončené rekonstrukce ing. Hofmana. Výsadba tisových bosketů je ve svém půdorysném rozvržení a celkovém provedení neakceptovatelná a dožívající. Středové motivy jsou rozpadlé. Reprodukce půdorysu symetrických oválů, protínaných radiálními i diagonálními pěšinami, celkové a detailní řešení bosketů neodpovídá žádnému historickému podkladu, ani preciznímu plánu z roku 1776. Chybný průběh nesprávně založených habrových špalírů a odlišná šíře středové komunikace, procházející podélnou osou zahrady, umocňují v současnosti tuto kolizi a posilují nevěrohodný výraz celé této, jinak velmi exponované partie zámecké zahrady. V souvislosti s naléhavostí nápravy, včetně nezbytnosti obnovy objízdnych kočárových komunikací v plné šíři (v rámci celé zahrady) bude provedena restituce úpravy obou tzv. tisových bosketů s pokusem o přesnou reprodukci rokokové úpravy, zaznamenané precizně na plánu zámecké zahrady z roku 1776, která existovala až do konce 18.století. Tato historickou plánovou dokumentací doložená úprava, pocházející z nejdůležitější fáze vývoje zahrady má navíc přímou souvislost s dosud zachovalými a velmi významnými autentickými dobovými prvky (kaskádová fontána, balustráda s vázami na terénní hraně, konec konců i blízkost Bellarie, byť v druhém plánu). V rámci úpravy prostoru bude provedeno odvodnění, drenáže a nové založení komunikací. Vzrostlé solitérní stromy (původem z 2.poloviny 19.století a částečně i z 1.poloviny 20.století), budou dle možnosti zachovány, případně doplněny. V rámci restituce obou symetricky seřazených prostorů budou obnoveny kočárové rampy a citlivě přeřešena výplň vstupní brány z jižní strany v odpovídajícím dobovém provedení (dřevo). Detailní řešení dekorativních motivů v obou segmentech i řešení veškerých náročných doplňků bude upřesňováno po vyhodnocení průzkumů a dostupných historických pramenů v podrobné koncepční studii. V rámci obnovy této partie zahrady bude obnoven exteriér drobné architektury, přilehlé z vnější strany k ohradní zdi (bývalý dům hlídače zahrady).

E3 a E4 – VÝCHODNÍ a ZÁPADNÍ LIPOVÝ BOSKET:

Stávající zalesnění ploch, lemujících z obou bočních stran stavbu letohrádku Bellarie pochází z druhé poloviny 19.století, část porostu byla založena v průběhu 1.poloviny 20.století. Odclonění při komunikaci na straně východní a jižní je původem z pozdějších úprav (po roce 1950). Pozůstatky původních lipových bosketů se nedochovaly. Původní prostorové uspořádání je narušeno na severu posunutým založením habrového špalíru a zúžením profilu podélné komunikace vznikl mezi severní hranou terasy letohrádku Bellarie a kočárovou cestou nelogický volný prostor. Celý prostor okolí Bellarie, vymezený dvěma páry zahradních oddílů čtvercového půdorysu (E3, E4, E7, E8) mezi něž byla na severní straně symetricky situována stavba Bellarie, prošel od doby barokního založení vývojem, přičemž od

druhé poloviny 19.století je zde zaznamenána volnější krajinářská úprava, která je zachycena na dobové plánové dokumentaci (1894, 1896, 1910) a její podoba, respektive variace podob na přelomu 19. a 20.století je poměrně detailně dokumentována i na dobových fotografiích. Oddíly E3 a E4 – tedy tzv. východní i západní lipový bosket budou obnoveny v této podobě, přičemž bude respektována stávající hodnotná vzrostlá vegetace, obnoven habrový špalír v původní poloze tak, aby bezprostředně navazoval na podélnou hranu terasy Bellarie a došlo k obnovení kočárové cesty v původních dimenzích. V rámci úpravy prostoru bude provedeno odvodnění, drenáže a nové založení komunikací. Detailní řešení celku i řešení veškerých náročných doplňků bude upřesňováno po vyhodnocení průzkumů a dostupných historických pramenů v podrobné koncepční studii.

E5 – OBJEKT BELLARIE:

Významná rokoková stavba patří mezi zcela unikátní památky. Rehabilitace letohrádku a adekvátní využití s důstojnou presentací je znemožněno existencí otáčivého hlediště a jeho provozem. Probíhají sice základní zajišťovací práce (obnova střechy v roce 1993 a záchranné restaurátorské zajištění výmalby v interiérech), avšak chátrání celého objektu pokračuje nadále. V rámci rehabilitace zahrady je nezbytné úplné uvolnění objektu a jeho okolí a provedení celkové obnovy, která bude obsahovat: rekonstrukci kočárových ramp, teras a vnějších schodišť, restaurátorskou obnovu fasád, konsolidaci svislých dřevěných konstrukcí (objené stěny), stropů, krovů a střechy, obnovu místností sálové dispozice přízemí a 1.patru, restaurování malované výzdoby stěn a stropů, opravu oken, dveří a okenních žaluzií, restaurování saly terreny (umělé jeskyně) v suterénu i konzervace, doplnění a obnovení funkčnosti unikátního zařízení dobové kuchyně. Zpřístupnění letohrádku Bellarie pro širší veřejnost, včetně umožnění prohlídky s unikátním dobovým zázemí kuchyně a saly terreny je naléhavým úkolem, který nelze do nekonečna odkládat. Presentaci (významu památky odpovídající využití) je nutné věnovat mimořádnou pozornost.

Součástí letohrádku Bellarie jsou i její vnější prostory, zejména rozlehlá terasa, ze které jsou přístupy do interiérů i výhledy do centra vlastní zámecké zahrady. V souvislosti s restitucí zahradních úprav bezprostředního okolí z druhé poloviny 19.století bude upravena i terasa Bellarie. Romantická úprava části zámecké zahrady v okolí Bellarie je zaznamenána na dobové plánové dokumentaci (1894, 1896, 1910) a její podoba, respektive variace podob na přelomu 19. a 20.století je poměrně detailně dokumentována i na dobových fotografiích. Dobové záběry velmi podrobně dokreslují podobu této části zahrady a umožňují spolu s plánovými podklady poměrně přesnou restituci stavu, včetně druhové skladby rostlin, řešení detailů v její poslední plnohodnotné vývojové fázi historického vývoje zámecké zahrady. V rámci celkové obnovy poničeného objektu Bellarie bude obnoven porost průčelí výsadbou vhodných popínavých dřevin s doplněním přístěnných treláží. Detailní řešení celku i řešení veškerých náročných doplňků bude upřesňováno po vyhodnocení průzkumů a dostupných historických pramenů v podrobné koncepční studii.

E6 – PŘEDPROSTOR BELLARIE:

Předprostor letohrádku Bellarie, tj. úsek mezi hlavním průčelím této významné architektury a hlavní pěší komunikací (která jako hlavní kompoziční osa protíná celou zahradu od východu k západu) byl s ohledem k významu objektu i polohy vždy,

tedy ve všech slohových fázích jednoznačně vnímán jako mimořádně významný a jako takový byl akcentován. Zvoleným umístěním objektu Bellarie, architektonickým řešením stavby, tak i pozorností, která byla věnována úpravě okolí. Pohledově uvolněná a důstojná podoba parteru byla vždy protipólem vyváženě odstupňované kompozice letohrádku se symetricky rozevřenými nájezdy kočárových ramp, terasou ve vyšším plánu, opakovaně zvýrazněné motivem centrálních schodišť na pozadí monumentálního průčelí. Objekt Bellarie byl jedním z nejvýznamnějších cílů v zámecké zahradě a letohrádek zároveň nejvyšším místem, odkud bylo možné přehlédnout podstatnou část zámecké zahrady s dálkovými průhledy do okolní krajiny. Byť docházelo v průběhu doby k slohovým proměnám zahrady, objekt Bellarie byl stále plně respektován a vnímání architektury Bellarie bylo vždy podpořeno důmyslně koncipovanou zahradní úpravou parteru (viz úprava s náročnou květinovou broderií v obou sousedících oddílech parteru v ose průčelí Bellarie v době barokní, nebo akcentování těchto ploch bohatou květinovou výzdobou s heraldickými motivy v době klasicismu apod.). Obzvláště citlivé místo byl vlastní předprostor, nevelké prostranství, sevřené křídly kočárových ramp na jedné straně a na druhé straně vymezené hlavní komunikací, procházející podél letohrádku. Tomuto místu byla věnována vždy zvláštní pozornost, neboť bylo nástupem k letohrádku (viz barokní či klasicistní úprava s uvolněním prostoru po stranách ohraničeném lipovými boskety). To potvrzuje i velmi zajímavé řešení druhé poloviny 19.století, které se i ve volněji pojaté krajinářské kompozici na tento předprostor soustředilo volbou náročnějších zahradních úprav (centrální květinový záhon oválného půdorysu, osnova rovnoběžných pěšin a komunikací, lemovaných záhony s keří a květinovou výsadbou apod.). Volný předprostor, umožňující pochopení kvalit architektury Bellarie a konceptu zapojení stavby v širších pohledových i významových souvislostech – zanikl zcela brutální stavbou otáčivého hlediště. Obrovitá hmota novodobého zařízení eliminovala zcela zásadně možnost vnímání cenné architektury z enfasu i z odstupů, včetně nemožnosti uplatnění prostorové gradace její podnože se symetrickými rampami nájezdů pro kočáry. Zcela byla znemožněno vnímání volného prostoru zahradní kompozice z terasy a interiérů letohrádku. Bellarie jako zcela unikátní památka byla deklasována do podřadné role divadelní kulisy a provozního zázemí. Eliminováno bylo harmonické působení horní zahrady, narušena hlavní i příčná osa zahrady, přičemž zcela zacloněn byl průhled v podélné ose hlavní komunikace od kaskádové fontány směrem na západ a tím i znemožněno působení jednoho z významných principů barokního zahradního umění – point de vue (původně optické spojení vodních efektů, kaskádové fontány na jedné straně a mohutné fontány na ostrově umělého rybníka na straně západní). Jedním ze zásadních a aktuálních úkolů rehabilitace zámecké zahrady je proto odstranění otáčivého hlediště a důstojné vyřešení uvolněného parteru letohrádku Bellarie na základě zhodnocení historických pramenů.

Celý prostor okolí Bellarie, vymezený dvěma páry zahradních oddílů čtvercového půdorysu (E3, E4, E7, E8) mezi něž byla na severní straně symetricky situována stavba Bellarie, prošel od doby barokního založení vývojem, přičemž od druhé poloviny 19.století je zde zaznamenána volnější krajinářská úprava s akcentováním nástupu do Bellarie z hlavní podélné komunikace výstavnějším řešením. Romantická úprava této části zámecké zahrady je zaznamenána na dobové plánové dokumentaci (1894, 1896, 1910) a její podoba, respektive variace podob na přelomu 19. a 20.století je poměrně detailně dokumentována i na dobových fotografiích. S ohledem k nedostatečným informacím o podobě této partie v době vrcholu, vzhledem k existenci podstatné části stromového porostu v širší partii okolí Bellarie, založeného

ještě v 19.století a s ohledem k vymazání této etapy proměny zámecké zahrady v průběhu 20.století je navržena restituční romantické úpravy. Dobové záběry velmi podrobně dokreslují podobu této části zahrady a umožňují spolu s plánovými podklady poměrně přesnou restituci stavu, včetně rozvržení cestní sítě, druhové skladby rostlin, řešení detailů v její poslední plnohodnotné vývojové fázi historického vývoje zámecké zahrady. V rámci nové úpravy prostoru bude provedeno odvodnění, drenáže a nové založení komunikací. Detailní řešení celku i řešení veškerých náročných doplňků bude upřesňováno po vyhodnocení průzkumů a dostupných historických pramenů v podrobné koncepční studii.

E7 a E8 – VÝCHODNÍ A ZÁPADNÍ PLOCHA PARTERU BELLARIE:

Oba oddíly tvoří exponované místo jak z hlediska situování v zahradní kompozici, tak svým významným uplatněním z nadhledu (z terasy a objektu Bellarie), čemuž odpovídala pozornost, věnovaná úpravám vymezených ploch v jednotlivých slohových fázích. Současná podoba, původně květinového parteru s náročně řešeným půdorysem dekorativních broderií, je pozůstatkem volnější krajinářské úpravy 19.století. Část stromového porostu byla založena ještě před polovinou a část v druhé polovině 19.století, výsadba byla doplňována či obměňována v průběhu 20.století. V souvislosti s pojetím obnovy souvisejících oddílů (viz E3, E4 a E6) je respektována při rehabilitaci romantická úprava z 19.století, přičemž bude respektována stávající hodnotná vzrostlá vegetace, obnoven habrový špalír v původní poloze tak, aby došlo k obnovení kočárové cesty v původních dimenzích. V rámci nové úpravy prostoru bude provedeno odvodnění, drenáže a nové založení komunikací. Detailní řešení celku i řešení veškerých náročných doplňků bude upřesňováno po vyhodnocení průzkumů a dostupných historických pramenů v podrobné koncepční studii.

E9 – BOSKET PRAVOÚHLÉHO BLUDIŠTĚ:

Proměny tohoto zahradního oddílu jsou patrné na historické plánové dokumentaci. Existence pravoúhlého bludiště s centrální stavbou zahradního altánu je doložena poprvé na plánu zahrady z roku 1776, prakticky v nezměněné podobě zůstal bosket pravoúhlého bludiště až do roku 1843, kdy byl zrušen (zaznamenán je též na plánu z roku 1792 a 1826), přičemž unikátní stavba dřevěného zahradního altánu s bohatou malířskou výzdobou zůstala zachována dodnes. Bludiště je důležitou součástí konceptu z druhé poloviny 18.století a jeho význam je umocněn existencí drobné stavby zahradního altánu. Návrh počítá s obnovou bludiště v původní podobě, přičemž originální stavba altánu, situovaná ve středu kompozice bezpochyby umocní věrohodnost úpravy zahradního oddílu i širšího okolí. V rámci rehabilitace pravoúhlého bludiště bude doplněna zaniklá příčná komunikace na straně západní, provedena korekce stávající vegetace, přičemž část vzrostlých stromů bude respektována. Při koncipování redukce stromového porostu a doplnění vegetace budou zohledněna hlediska: hodnota a zdravotní stav vegetace, čitelnost kompozice bludiště, vytvořené ze stříhaných vegetačních stěn, základní světelné podmínky pro růst nižšího patra, zřetelné uplatnění architektury altánu a v neposlední řadě zajištění jeho existence (eliminování rizika jednorázového zničení altánu pádem vzrostlých stromů). V každém případě bude usilováno o zachování podstatné části kvalitních stávajících stromů, obnoven bude habrový špalír v původní poloze tak,

aby došlo k obnovení kočárové cesty v původních dimenzích. V rámci nové úpravy prostoru bude provedeno odvodnění, drenáže a nové založení komunikací. Detailní řešení celku i řešení veškerých náročných doplňků bude upřesňováno po vyhodnocení průzkumů a dostupných historických pramenů v podrobné koncepční studii.

E10 – BOSKET ŠNEKOVÉHO BLUDIŠTĚ:

Existence a detailní podoba šnekového bludiště, založeného v souvislosti s rokokovými úpravami zahrady po roce 1750 je zaznamenána na plánu z roku 1776. Šnekové bludiště bylo významnou součástí architektonického konceptu vrcholného vývojového období zámecké zahrady. Kompozice šnekového bludiště, zaznamenaná ještě na plánu zahrady z roku 1826, byla zrušena v roce 1842 při proměně zahrady ve volnějším krajinářském pojetí. Modelace terénu starší úpravy byla přitom v principu respektována a využita pro vkomponování okružní komunikace do sníženého středu, zpřístupněného symetricky řešenými, měkce vymodelovaným křivkami pěšin, kopírujícími rohové spirály zaniklého šnekového bludiště. Cestní síť romantické úpravy již zanikla, ale terénní situace a úprava s lesní scénérií zůstala v podstatě zachována dodnes, včetně části stromového porostu založeného v té době (podstatná část výsadby stromů pochází z druhé poloviny 19.století). Z cílevědomě uplatňované zásady o vyšším respektu ke krajinářské úpravě 19.století (v rámci celého prostoru zámecké zahrady), z níž vyplývá v odůvodněných případech i nutnost dílčích restitucí úpravy 19.století (viz problematika parteru a předprostoru letohrádku Bellarie apod.) vyplývá, že zejména v celé západní části zámecké zahrady, která nese nejvýrazněji znaky úprav romantizující fáze a která má dosud značnou část rostlinného materiálu z 19.století, je nutné jakékoliv změnové stavy velmi pečlivě vážit. Celé toho území bylo navíc ušetřeno plošné likvidace zeleně v rámci nedokončené rekonstrukce zahrady v 70.letech 20.století. V případě řešení oddílu bývalého šnekového bludiště by navíc jakékoliv pokusy o návrat ke starší podobě narážely na řadu komplikací a dilemat. Jedná se zejména o : narušení charakteru širšího prostředí, nereálnost věrohodné obnovy (vědecké rekonstrukce) individualisticky řešeného motivu šnekového bludiště pro nedostatek podkladů (v protikladu se srovnáním informací a argumentů pro restituci pravoúhlého bludiště) a nezbytnost nezodpovědných podmiňujících zásahů do stávající situace (likvidace hodnotné vrostlé zeleně, zásahy do archeologické situace a pod). Obnova bosketu šnekového bludiště respektuje stávající situaci a s minimem radikálních zásahů revokuje řešení a atmosféru, doloženou plány z roku 1894 či 1896. V rámci úprav bude obnovena cestní síť v měkce vymodelovaném terénu s rehabilitací lesního porostu. Doplněna bude příčná komunikace, oddělující bosket šnekového schodiště od bosketu suchého rybníku v rámci důsledného obnovení základní komunikační osnovy původního založení. V každém případě bude usilováno o zachování podstatné části kvalitních stávajících stromů, obnoven bude habrový špalír v původní poloze tak, aby došlo k obnovení kočárové cesty v původních dimenzích. V rámci nové úpravy prostoru bude provedeno odvodnění, drenáže a nové založení komunikací. Detailní řešení celku i řešení veškerých náročných doplňků bude upřesňováno po vyhodnocení průzkumů a dostupných historických pramenů v podrobné koncepční studii.

E11 – BUKOVÝ BOSKET:

Z porovnání historické plánové dokumentace zámecké zahrady vyplývá, že náročnější úprava původního založení tohoto oddílu, jak je dokumentována na plánu z roku 1776 a 1792 (čtvercový bosket s protínající se radiální i diagonální cestní sítí s centrálním akcentem), zanikla záhy, maximálně během několika desetiletí. Na plánu z roku 1816, tedy ještě v době existence pravoúhlého a šnekového bludiště i suchého rybníka v bezprostředním okolí – je již zachycena skromnější, volnější krajinářská úprava, která byla v následujícím období pouze přiměřeně udržována a jemně korigována (cestní síť apod.). Pojetí úpravy i podstatná část vzrostlých stromů zůstaly zachovány ve své podstatě až do dnešní doby (podstatná část vzrostlých stromů je ještě původem z 19.století). Po roce 1843, kdy bylo zrušeno pravoúhlé bludiště, situované na sousedním oddílu, došlo k zrušení příčné komunikace a propojení volnější úpravy směrem na východ (viz např. plán z roku 1896). Cestní síť romantické úpravy postupně zanikla. V rámci koncepce rehabilitace zámecké zahrady je logickým závěrem respektování stávající úpravy a obnova cestní sítě, doložená plánem z roku 1896, korespondující souběžně s úpravami okolních oddílů. V souvislosti s restitucí pravoúhlého bludiště je nutné doplnění příčné komunikace původní cestní osnovy. V každém případě bude usilováno o zachování podstatné části kvalitních stávajících stromů, obnoven bude habrový špalír v původní poloze tak, aby došlo k obnovení kočárové cesty v původních dimenzích. V rámci nové úpravy prostoru bude provedeno odvodnění, drenáže a nové založení komunikací. Detailní řešení celku i řešení veškerých náročných doplňků bude upřesňováno po vyhodnocení průzkumů a dostupných historických pramenů v podrobné koncepční studii.

E12 – BOSKET S BOULINGRINEM (SUCHÝ RYBNÍK):

Založení kompozice suchého rybníka má původ v nejstarším, barokním konceptu zámecké zahrady, jak dokládá plán z roku 1750, kde je ještě zobrazena centrální plocha s vodní hladinou, lemovaná stromořadím. V době svého vrcholu, za vlády v době vlády knížat Adama Františka a především Josefa Adama ze Schwarzenbergu byla v místě rybníka náročnější úprava, výškově odstupňovaná centrální dispozice s absencí vodní plochy (tzv. suchý rybník), jak dokládá plán z roku 1776. Existence této úpravy s motivem suchého rybníka, tedy snížené centrální plochy čtvercového půdorysu, lemované stromořadím, byť ve zjednodušené podobě, je doložena na všech existujících historických plánech z doby pozdější, včetně plánů z konce 19.století. Zobrazená podoba se takto dochovala až do dnešní doby. V návaznosti na romantické úpravy celé západní části zámecké zahrady zůstal zachován změkčený terénní relief se sníženým středem a terénní val, vyrovnávající výškový rozdíl mírně svažitého okolí a půdorysu stromořadí. Velmi důležitou skutečností je fakt, že podstatná část vzrostlé vegetace, mohutných stromů, lemujících obvod suchého rybníka má původ ještě před rokem 1800. Jedná se tedy o vzácný případ zachování vegetace barokního založení. Tak jako v případě bosketu šnekového bludiště či bukového bosketu, je nutné respektovat maximálně stávající stav a rehabilitovat podobu romantické úpravy této části zahrady. V každém případě bude usilováno o zachování podstatné části kvalitních stávajících stromů, jejichž konzervaci bude věnována obzvláštní péče, obnoven bude habrový špalír v původní poloze tak, aby došlo k obnovení kočárové cesty v původních dimenzích. V rámci nové úpravy prostoru bude provedeno nové založení souvisejících komunikací a řešení nástup do středové části suchého rybníka. Detailní řešení celku i řešení

veškerých náročných doplňků bude upřesňováno po vyhodnocení průzkumů a dostupných historických pramenů v podrobné koncepční studii.

E13 a E14 - SEVERNÍ a JIŽNÍ SMRKOVÝ BOSKET:

Kompozice smrkových bosketů je součástí původní koncepce založení zámecké zahrady. Symetricky řešené oddíly z lesnatým porostem (až do poloviny 19.století šlo převážně o jehličnany) tvořily optický uzávěr pravidelně koncipovaných oddílů zahrady východní a střední části před nástupem k zámeckému rybníku s fontánou. Oba boskety byly odděleny od východní části zahrady příčným loubím, které je zaznamenáno naposledy na plánu z roku 1792, a bylo pravděpodobně zrušeno v prvních desetiletích 19.století, jak dokládá zobrazení této části na plánu z roku 1826. Oba boskety byly obohaceny subtilními centrálními výtvarnými motivy (či příležitostmi pro intimní posezení), skrytými v lesnatém porostu a přístupnými přímými pěšinami, symetricky vedenými z hlavní komunikace. S ohledem k respektování romantické úpravy této části zahrady je zřejmé, že i v případě smrkových bosketů je nutné respektovat dochovaný stav i prostorové a kompoziční souvislosti. V rámci rehabilitace zahrady již proto není možné obnovovat motiv příčného klenutého loubí, též z důvodů zcela nedostatečných podkladů pro věrohodnost rekonstrukce výrazného a jistě původně náročně řešeného architektonického prvku. Naopak obnovení drobného akcentu ve středu smrkových bosketů, včetně doplnění jemných linií přístupových pěšin je reálné, neboť svým měřítkem nenaruší vjem autenticity, pouze jemně připomene nuance obsahových a kompozičních souvislostí barokního konceptu. U obou smrkových bosketů je zachována část porostu z 19.století, podstatnou část tvoří mladší stromy, původem z 20.století, včetně zcela novodobé výsadby. Zdravotní stav vegetace je velmi různorodý. Nezbytná bude rehabilitace zeleně, byť s uplatněním zásady o maximální ohleduplnosti. Proto je jistě velmi žádoucí v rámci podrobnějšího poznání a návrhu koncepce porostní obnovy ověřit možnost postupné korekce druhové skladby s návratem (postupným) alespoň části smrkového porostu, který by bezesporu obohatil celou zahradní kompozici, posílil čitelnost původního konceptu i revokoval atmosféru prolínání vývojových fází, typické pro historické památky zahradní a krajinářské tvorby. Obnoven bude habrový špalír v původní poloze tak, aby došlo k obnovení kočárové cesty v původních dimenzích. V rámci nové úpravy prostoru bude provedeno nové založení souvisejících komunikací. Detailní řešení celku i řešení veškerých náročných doplňků bude upřesňováno po vyhodnocení průzkumů a dostupných historických pramenů v podrobné koncepční studii.

E15 – ZÁMECKÝ RYBNÍK:

Plocha zámeckého rybníka, mohutný čtverec rozložený na celou šíři zámecké zahrady (o rozměrech čtyř pravidelných oddílů, z nichž je vytvořena osnova zámecké zahrady) je monumentálním uzávěrem celé zahradní kompozice. Zámecký rybník, lemovaný kočárovou cestou a stromořadím, doplněný v centru vodní plochy ostrovem s motivem fontány je součástí původního barokního konceptu a je poprvé zaznamenán na plánu zahrady z roku 1750. Zámecký rybník zůstal v podobě podle původního založení zachován až do dnes, přičemž dílčí proměny od doby založení lze zaznamenat na dochované historické plánové dokumentaci. Týkají se především dílčích nuancí úpravy ostrova. O značné míře původnosti celé této partie svědčí též stáří značné části mohutných stromů, lemujících hráz zámeckého rybníka (výsadba

značné části stromů je datována do období před rokem 1800). Nezbytná bude rehabilitace zeleně, s uplatněním zásady o maximální ohleduplnosti, přičemž vzrostlé stromy původního založení budou maximálně respektovány a konzervovány. Rybník bude vyčištěn s celkovou opravou hrází revizí stavu veškerých konstrukcí (včetně dna) a vodního hospodářství. Budou opraveny ohradní zdi, obnovena bude kočárová cesta v původních dimenzích. V rámci nové úpravy této části bude provedeno nové založení komunikací a řešeny drenáže a odvodnění. Bude provedena restituční úprava umělého ostrova včetně obnovení bazénu s fontánou. Tento motiv je významnou živou součástí zahradní kompozice, přičemž vertikála vodotrysku fontány hraje velmi důležitou roli jako optické vyvrcholení celé zámecké zahrady při pohledech z hlavní středové komunikace přes celou délku horní zahrady – poprvé při výstupu z dolní parteru od kaskádové fontány. Detailní řešení celku i řešení veškerých náročných doplňků bude upřesňováno po vyhodnocení průzkumů a dostupných historických pramenů v podrobné koncepční studii.

F – BÝVALÁ ORANŽÉRIE (TZV. BROSKVÁRNA):

Ohraničený prostor bývalé oranžerie, situovaný při jihozápadní ohradní zdi zámecké zahrady je nedílnou součástí komplexu a bude součástí celkové rehabilitace. Detailní řešení bude upřesňováno po vyhodnocení průzkumů a dostupných historických pramenů v podrobné koncepční studii.

G – NÁSTUPNÍ PROSTOR:

Jedním z důležitých nástupních prostorů je prostranství před hlavní vstupní branou, situované na jihovýchodní straně zámecké zahrady. Z východu do tohoto prostoru ústí strmá vnější komunikace směřující od areálu státního zámku, probíhající podél ohradní zdi letní jízďárny, dolního parteru, domu zahradníka, zámecké oranžerie a drobné historické zástavby (dům zahradního příručího). Z jihu zde ústí komunikace z horní části zástavby Plešivce. Směrem západním probíhá podél ohradní zdi zahrady příjezdní komunikace, která je napojená na Chvalšinskou silnici. V místě setkání zmiňovaných komunikací je rozšířené prostranství (parkoviště), kde je situována hlavní brána do zámecké zahrady, napojená na příčnou komunikaci zahrady v místě nad terénním zlomem mezi dolním parterem a horní zahradou. V pohledové ose vstupní komunikace, lemované balustrádou s plastickou výzdobou je optickým akcentem sousoší, umístěné na vrcholu kaskádové fontány, pohled uzavírá zahradní průčelí bývalého domu hlídače zahrady. Zanedbaný nástupní prostor (s vyasfaltovaným povrchem komunikací) bude po odstranění rušivých prvků kultivovaně upraven s využitím výsledků průzkumů a po vyhodnocení historických pramenů (obnova zádlazby, zaniklé vodní plochy, práce s vegetací apod.), přičemž budou zohledněny požadavky provozního charakteru (parkování vozidel, informační systém apod.). Detailní řešení bude upřesněno v podrobné koncepční studii.

V rámci obnovy technické infrastruktury zámecké zahrady bude řešeno odvodnění ploch, včetně doplnění přepadů na terasách ve východní části zahrady. Návrh rehabilitace zámecké zahrady bude obsahovat také obnovu rozvodů vody na zalévání včetně řešení závlahového systému. Součástí řešení bude koncept rozvodů elektrické energie, citlivé řešení osvětlení zahrady (včetně rozvahy o slavnostním nasvětlení vybraných partií).

2.5 PRESENTACE A VYUŽITÍ ZÁMECKÉ ZAHRADY:

Českokrumlovská zámecká zahrada je vynikající a ojedinělá památka zahradní architektury, nedílná součást excelentního památkového souboru – Národní kulturní památky státního hradu a zámku Český Krumlov i památky světového významu (zapsané v seznamu světového přírodního a kulturního dědictví UNESCO) To vyžaduje trvale věnovat maximální pozornost přiměřenému využívání a důstojné prezentaci. Provozní a funkční aspekty je nutné zcela podřítit hlediskům památkovým. Zámecká zahrada jako významný doklad zahradního umění, obohacená architektonickými solitery i vynikající výtvarnou výzdobou, je především neopakovatelným, zcela výlučným souborným exponátem. Presentace svébytného uměleckého díla a jeho kulturního potenciálu je jeho stěžejní, dostatečně nosnou i atraktivní funkcí. Inkorporování jakékoliv nevhodné dodatečné funkce do organismu zahrady za účelem „oživení památky“ za každou cenu je paradoxně kontraproduktivní, neboť představuje riziko umrtvení hodnotového potenciálu, snížení čitelnosti a tedy sdělnosti uměleckého díla. Nevhodná funkce navíc přináší vážná rizika negativních zásahů do hmotné podstaty památky a její poškození.

Typickým příkladem negativních důsledků nevhodné funkce je příklad transformace zimní jízdárny pro společenské a stravovací účely v 80. letech 20. století. Přestavba pro nové využití vyžadovala řadu drastických zásahů do podstaty vysoce hodnotné památky a eliminovala její hodnotový potenciál. Víceméně jednorázové, byť společensky atraktivní a všeobecně respektované využívání je v příkrém protikladu s průběžným umrtvením památky mimo sezónu. Změnou funkce a jí vyvolanými úpravami došlo navíc banalizaci prostředí a k ztrátě logiky principu architektury s potlačením přirozených souvislostí i vazeb (vazba zimní jízdárna - letní jízdárna – návaznosti dolního parteru apod., tedy funkční, výtvarné a komunikační souvislosti koncepce zámecké zahrady). Nevhodná funkce bude trvale stísněna v již „ušitém kabátu“, bude vyžadovat inovace vybavení, nutit k vylepšování standardu, bude vyvolávat potřebu dalších úprav s logickými zásahy do podstaty památky. To je nastartovaný proces ztráty výlučnosti, utilitárního zevšednění a postupného zániku dochovaných hodnot. Příklad zimní jízdárny je nejen poučný z hlediska obecného, ale právě velmi naléhavě v souvislosti přípravy rehabilitace zámecké zahrady jako celku. Právě v rámci koncepce rehabilitace zámecké zahrady - vzácného památkového souboru je neopakovatelná příležitost hledat možnosti nejen pro určité, relativní zlepšení situace, ale pro skutečnou – důslednou nápravu. V této klíčové situaci je důležité zejména zhodnocení námětů zdánlivě nerealistických, krajních jako je návrat či přiblížení se původní funkci. To umožní ověřit i ty v současnosti obtížně představitelné variace námětů a atraktivních možností přitažlivé presentace zámecké zahrady jako celku: například ukázkové jízdy na koni pro veřejnost v ohradě letní jízdárny, individuální prohlídková trasa s výkladem, uskutečněná kočárem projížďkou habrovými špalíry po obvodě zahradě s dílčími zastávkami apod. Důležité je, aby zvolené náměty vycházely z principů historické podstaty památky a její kvality plně respektovaly a vhodným způsobem umocňovaly. Je-li presentace památky i její doprovodné využití (jednorázové, dílčí aktivity, kulturní akce) koncipována se znalostí památky, přiměřeným kultivovaným způsobem a v souladu s jejím kulturním potenciálem, může být bezpochyby mnohokrát přitažlivější i pro širokou veřejnost, než jakákoliv standardní, pouze napodobovaná či obměňovaná aktivita charakteristická pro soudobý turistický a zábavní průmysl.

Klíčové místo, z hlediska nevyužitého potenciálu pro posílení presentační stránky hodnot zámecké zahrady, je v současné situaci bezesporu letohrádek Bellarie a jeho okolí. Jedná se o centrální část zahradní kompozice a její významové i umělecké vyvrcholení. Chátrající stavba mimořádného významu je prakticky nevyužívána, kromě hlavního průčelí, které slouží jako omšelá divadelní kulisa a kromě podřadné funkce dožívajícího provozního zázemí, vybudovaného v nedávné době pod terasou letohrádku. Parter letohrádku zaujímá monstrózní novotvar kovového otáčivého hlediště, který blokuje rehabilitaci významné památky a jeho okolí, přičemž zcela je zastíněna čitelnost barokní kompozice a vnímání důležitých souvislostí prostorového řešení. Vložení hmoty otáčivého hlediště do exponovaného místa v místě křížení os zahradní kompozice představuje vyřazení celé západní části zahrady z prostorového vnímání, brání dálkovým průhledům východ západ, které jsou jedním ze stěžejních principů barokního konceptu. Nelze jistě zpochybňovat význam a popularitu divadelních produkcí otáčivého hlediště, které se již díky dlouhodobé tradici staly důležitou sezónní kulturní událostí v regionu. Jsou to však aktivity krátkodobé, jednorázové a pouze sezónní. Mohutná stavba otáčivého hlediště, dramaticky a trvale postihující milieu zámecké zahrady je tedy převážnou část roku umrtveným a nevyužitým solitérem, blokujícím jedno ze stěžejních míst historické zahrady. V letní sezóně slouží veřejnosti během dne pouze prosklený buffet, zabudovaný v podnoží hlediště a připomínající nádražní občerstvení podřadné úrovně, navíc venkovní mobiliář, vybraný z nejpodřadnějšího barevného plastického nábytku umocňuje nekulturnost a ryze pauperitní charakter celého, převážnou dobu zcela opuštěného zařízení.

V protikladu se stávající situací, která je oprávněně kritizována řadu desetiletí se v rámci rehabilitace nabízí bezpochyby nejen mnohem vhodnější, ale skutečně přitažlivé využití, které navíc umožní důstojné presentování vynikající památky, genia locci místa samého i celého areálu zámecké zahrady. Obnovený, tedy pietně restaurovaný objekt letohrádku Bellarie, včetně rehabilitovaného parteru a jeho zahradní úpravy poskytne bezesporu mnohem více a důstojnějších možností kulturního využití, přičemž zpřístupnění obnovené Bellarie veřejnosti (prohlídka restaurovaných sálů s výhledem do zahrady, prohlídka dobového kuchyňského zázemí včetně zcela unikátního mechanismu s efektem tzv. „stolečku prostří se“, presentace restaurované sály terreny apod.) samo o sobě posílí atraktivitu nabídky pro veřejnost a umožní vnímání širších souvislostí a principů mimořádně významného souborného uměleckého díla – které bezesporu zámecká zahrada představuje. Rehabilitace Bellarie i jeho parteru a celé této části zámecké zahrady poskytuje celou řadu možností přitažlivého doprovodného využití (příležitostní komorní koncerty a další kulturní akce v sále letohrádku, v době sezóny též na terase či eventuálně v ploše rozlehlých trávníků parteru), přičemž všechny tyto aktivity navíc budou umocněny neopakovatelnou příležitostí plně vnímat historického milieu obnovené zahradní architektury se všemi významnými prostorovými souvislostmi, zajímavostmi i dobovými efekty (monumentální usazení Bellarie na kultivované podnoží, průhledy centrální komunikací s vodními efekty kaskádové fontány na jedné a vodotryskem na ostrově, završujícím kompozici na straně západní apod.). Podmínkou úspěšného, památkové hodnoty respektujícího a umocňujícího využití je vždy plné respektování limitů památkové péče. Veškeré doprovodné vybavení, či mobiliář nesmí být trvale zabudovaným a cizorodým prvkem, definitivně předurčujícím využití té či oné části objektu zahrady v rozporu s nedotčeností historického prostředí zahradní kompozice. Při podrobnějších úvahách o možném doplňkovém využití zahrady a jejích jednotlivých částí (hlavní funkcí zahrady je

funkce historického exponátu a uměleckého díla) je velmi žádoucí vycházet ze studia principů dobových aktivit (společenských, hudebních, divadelních), tedy konkrétních kulturně historických pramenů. Inspirací budiž mimořádně zajímavé produkce, realizované jako doprovodné experimentální aktivity v návaznosti na studium funkce zámeckého barokního divadla správou státního zámku v posledním desetiletí. Je zcela evidentní, že nejen didaktická, ale i umělecká hodnota kulturních aktivit, inspirovaných studiem dobového dění v zámeckých zahradách je něčím, co se zcela vymyká současným stereotypům využívání volného času a co poskytuje kromě neopakovatelných kulturních zážitků (spojení dobové produkce s dobovým prostředím) i záruku mimořádné atraktivity a trvalé přitažlivosti pro širokou veřejnost.

Stanovení odpovídajícího režimu využití a presentace zámecké zahrady je nezbytné pro trvalé uchování vyjimečných hodnot a bude upřesněno pro jednotlivé části a objekty zámecké zahrady v rámci zpracování koncepční studie rehabilitace.

3. ZÁSADY POSTUPU PŘÍPRAVY REHABILITACE:

Památková koncepce rehabilitace zámecké zahrady v Českém Krumlově je výchozím podkladem pro zpracování komplexní studie rehabilitace. Ta bude obsahovat komplexní řešení obnovy vymezeného území z hlediska architektonicko památkového, z hlediska rehabilitace vegetační složky, řešení technické infrastruktury, z hlediska stanovení finančních nákladů a etapizace. S ohledem k mimořádnému rozsahu prací, témat a dlouhodobému charakteru z hlediska docílení optimální podoby (zejména rostlinná složka) je nutné volit postup po etapách tak, aby bylo reálné v dostupné době finalizovat úpravy vybraného konkrétního úseku při zachování provozu bezprostředního okolí i těch částí zahrady, kde bude obnova probíhat až s větším časovým odstupem. Pravidelné členění zahradní kompozice umožňuje postupovat po jednotlivých částech, zahradních oddílech. Rehabilitace zámecké zahrady bude dlouhodobým kontinuálním procesem, přičemž postupná obnova musí mít zcela jasné koncepční návaznosti. Dlouhodobost realizace vyžaduje trvalou koncepční připravenost na jedné straně a operativní projektovou připravenost pro realizaci aktuálního vybraného úseku. Postupná realizace vyžaduje kromě koncepční vyjasněnosti vyřešení zásad technické infrastruktury s obnovou inženýrských sítí v souladu s koncepcí pro celek a v dostatečném předstihu. Projektové řešení jednotlivých vybraných oddílů musí být zpracováno postupně, podle naléhavosti a v souladu s ověřenými důsledky v rámci celého organismu. Příprava projektového řešení jednotlivých oddílů bude vyžadovat specificky odlišné nároky na doplňkové průzkumy a archivní bádání, případně na archeologický výzkum. Odlišnou náročnost lze například předpokládat při řešení prostoru letní jízdárny oproti řešení dolního parteru, kde bude nezbytné řada doplňkových průzkumů, studia analogií (realizací i archivního materiálu) v souvislosti s restitucí osmibokých bazénů s fontánami.

Před započítáním přípravy projektů rehabilitace jednotlivých úseků bude zpracován projekt technické infrastruktury a inženýrských sítí, umožňující realizaci po etapách.

Jednoznačnou prioritou z hlediska přípravy projektových podkladů je příprava rehabilitace parteru letohrádku Bellarie v souvislosti s odstraněním otáčivého hlediště a vysoce naléhavá příprava obnovy a konzervace vzácného objektu Bellarie.

Aktuální je též příprava rehabilitace dolního parteru (viz tristní stav bazénů) jako celku. V návaznosti na úpravu okolí Bellarie a ohrožení vzácné stavby zahradního altánu bude připravena obnova pravoúhlého bludiště. Odkládat nelze ani úpravu tzv. tisových bosketů nad terénní hranou mezi dolním parterem a kaskádovou fontánou a obnovu dalších oddílů zámecké zahrady. Řešení některých nastíněných problémů má dlouhodobější charakter, což se týká zejména dalšího osudu zimní jízdárny z hlediska stavebně technického stavu a zejména důstojného znovuzачlenění do organismu zámecké zahrady.

Souběžně s přípravou postupné rehabilitace je nezbytná průběžná odborná péče o vegetační složku, zejména pak záchranná konzervace ohrožených nejhodnotnějších exemplářů historického založení a v rámci pěstebního záměru stanovení podmínek pro přípravu nové výsadby v souladu s koncepcí rehabilitace (viz např. problematika obnovy habrových špalírů).

Doc.ing.akad.arch. Václav G i r s a

4. PLÁNOVÁ DOKUMENTACE – KONCEPCE OBNOVY:

5. FOTODOKUMENTACE:

